

Юлія Шлапак,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: dewchonka.77@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1191-3847>

БІБЛІОТЕКИ ЯК КОМУНІКАТИВНІ ЦЕНТРИ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ІНФОРМУВАННЯ

У статті розкривається поняття бібліотек як комунікативних центрів, які на сьогодні вже є не лише книгозбірнями. Вони надають доступ не лише до своїх фондів, а й до необхідної інформації незалежно від часу та місця знаходження як документа, так і користувача.

Бібліотеки, як провідники державної політики, сьогодні мають приділяти першочергову увагу виконанню своєї традиційної функції – інформаційної, відмінною рисою якої є аналіз, оброблення інформації, її оперативне доведення до кожного пересічного громадянина. Її завдання спрямовуються, зокрема, і на надання населенню та органам місцевої влади правової, соціально-побутової інформації.

Ключові слова: бібліотеки, комунікативні центри, інформаційний центр, інформаційне обслуговування, поточне інформування, центри надання юридичної допомоги.

Актуальність дослідження. Бібліотеки більшою мірою в останнє десятиліття не лише вдаються до змін напрямів своєї діяльності, а й стають комунікативними центрами в громаді. Значно трансформуються завдання бібліотеки, які було визначено в Законі України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» [13] (зокрема, це – забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів).

На часі перетворення бібліотек із книгозбірні, як ми звикли сприймати бібліотеку, на інформаційно-ресурсні майданчики з обов'язковим книжковим та газетно-журнальним фондом. Такі бібліотеки значно сильніше приваблюють користувачів. Збільшення запитів на правову інформацію в загальносуспільному масштабі привело до необхідності об'єднання

правових інформаційних ресурсів – утворюються фахові об'єднання, орієнтовані на вузькогрупову взаємодію. Таке спрямування в організації бібліотечної діяльності підвищує рівень і якість інформаційного співробітництва, комунікаційних обмінів у сфері правознавства. Перетворюючись на сьогодні у відкриті для громади простори, ми спостерігаємо утворення дієвої системи задоволення інформаційно-правових потреб громадян, громадських структур та органів влади всіх рівнів.

Аналіз джерельної бази. Створення ефективної системи задоволення інформаційно-правових потреб громадян, громадських структур та органів влади всіх рівнів, роль сучасної бібліотеки в процесі правового інформування розглядає О. Пестрецова [12].

У своїх наукових працях О. Васюк, Т. Гранчак, Н. Іванова, Т. Костирко, О. Мар'їна, Ю. Пасмор, Ю. Половинчак, Т. Ярошенко акцентують увагу на проблемах розширення діяльності бібліотек, зокрема активізації інформаційного забезпечення суспільних, правових, політичних та освітніх процесів. Зокрема, Н. Іванова доводить, що роль сучасної бібліотеки в процесі правового інформування обумовлена розвитком інформатизації та актуальними завданнями демократичних процесів в Україні [8].

Правову тематику у видавничій діяльності бібліотек, зокрема Національної юридичної бібліотеки НБУВ, Національної парламентської бібліотеки України та обласних наукових бібліотек, правову діяльність центрів правової інформації бібліотек і пунктів доступу громадян до правової інформації, висвітлено в праці А. Блажкевича [3].

М. Омельчук розглядає бібліотеки як центри правової освіти населення, які популяризують правову грамотність, формують правову культуру населення [11, с. 71–75].

Мета дослідження – визначити та розкрити форми й напрями інформаційно-правового обслуговування користувачів – як окремого змістового напрямку діяльності бібліотеки; здійснити спробу обґрунтування розвитку інформаційно-правового обслуговування бібліотек у сучасному суспільстві; проаналізувати й узагальнити практику інформаційно-правового обслуговування користувачів вітчизняних бібліотек, визначити його напрями та форми.

Виклад основного матеріалу. Бібліотечні установи пропонують доступ до інформаційних ресурсів, що належать іншим суб'єктам інформаційного простору, у тому числі представленим в Інтернеті. До того ж створюють електронні інформаційні ресурси (бази даних, колекції оцифрованих документів, вебсайти і вебпортали), що перебувають за її фізичними стінами. За умови активного використання електронних

технологій у процесі організації доступу до структурованої правової інформації це також дає змогу поліпшити якість обслуговування користувачів у режимі віддаленого доступу [12]. Умовно кажучи, сучасна бібліотека стає вузловим центром, який концентрує та розподіляє інформаційні потоки [17].

Змінюється бачення сучасного змісту роботи бібліотек. Н. Гейман²⁹ бачить сутність роботи бібліотек у свободі – у свободі читання, свободі ідей, свободі спілкування. Сутність вбачає в освіті, яка не закінчується після отримання шкільного атестата чи університетського диплома, сутність – у розробленні та створенні безпечного простору, наданні доступу до інформації [5].

Тому бібліотеки перетворилися сьогодні у відкриті для громади простори. «Ідея перетворення бібліотеки у “третє місце”, відокремлене від роботи та дому, дедалі більше набирає обертів. Бібліотеки стають координативним місцем зустрічі громади», – наголошує О. Бояринова, піар-менеджер Української бібліотечної асоціації [4].

Як зазначає Т. Долбенко, вплив на бібліотеку розвитку інформатики, цифрових технологій і глобальної мережі Інтернет (що змусило їх міняти всю систему комплектування бібліотеки й підготовки бібліотечних кадрів) привів до нових соціальних та інформаційних утворень, готових запропонувати альтернативи бібліотеці, – інформаційних порталів, інтернет-кафе, технопарків, культурно-дозвіллевих центрів [7]. Тому бібліотечні установи, щоб зберегти належну роль у культурному просторі, шукали нові способи професійної життєдіяльності, переглянули свої функції, пристосувалися до нових умов. Багато з них продемонстрували могутній інноваційний потенціал: відповідно до запитів користувачів було створено та широко розповсюджено нові організаційні моделі, частково запозичені з інших культур, частково самостійно обґрунтовані: з'явилися мультимедійні бібліотечні центри, бібліотеки – центри ділової, правової інформації, бібліотеки – культурні центри, бібліотеки як організаційні майданчики місцевих співтовариств [7].

Бібліотеки завжди були провідниками державної політики. Тому сьогодні вони мають приділяти першочергову увагу виконанню своєї традиційної функції – інформаційної, відмінною рисою якої є аналіз,

²⁹ Н. Гейман – англійський письменник-фантаст, автор численних романів, графічних новел, коміксів і кіносценаріїв. Його найвідомішими роботами є серія коміксів «Пісочний чоловік»; романи «Зоряний пил», «Американські боги», «Кораліна», «Книга кладовища».

оброблення інформації, її оперативне доведення до кожного пересічного громадянина. Визначення ж пріоритетом діяльності бібліотеки її перетворення на інформаційний центр громади посилює соціальну функцію бібліотеки. Змінюється її місце в культурно-освітній та інформаційній інфраструктурі регіону, роль у громадському й політичному житті, у розвитку місцевого самоврядування, підвищенні соціальної активності населення. Перетворення публічної бібліотеки на інформаційний центр громади приводить до формування нею громадської думки, а також доводить її до владних органів. Крім того, такий інформаційний центр інформує громадськість про діяльність місцевої влади; збирає фактографічну інформацію з питань повсякденного життя, що надає діяльності бібліотеки інноваційного характеру.

У бібліотеці акумулюється місцева інформація, готуються дайджести, інформаційні досьє, експрес-інформації про рішення місцевої влади, нові соціальні пільги, навчання за кордоном, продаж чи купівлю житла, поради безробітним – тобто те, що найбільше потрібно населенню. Зрозуміло, що ця інформація повинна постійно оновлюватися.

Відбуваються радикальні зміни і в методах збирання, оброблення, а також формах надання місцевої інформації. Бібліотека розпочинає активну співпрацю з органами влади, соціальними установами, бізнесовими структурами, громадськими організаціями певної місцевості, що надають бібліотеці відповідну інформацію. Вона стає координаційним центром громади, важливою та помітною установою в інфраструктурі певного регіону. Діяльність бібліотеки, зокрема, спрямовується на:

1. Надання населенню та органам місцевої влади інформації – правової; соціально-побутової; що стосується місцевого самоврядування.

2. Інформаційну підтримку муніципальних органів.

3. Забезпечення можливості безперервної освіти й навчання: співпраця з навчальними закладами різного рівня; спільна робота з місцевими службами дистанційного навчання та курсами перекваліфікації, підвищення кваліфікації.

4. Підтримку культурного життя громади: участь у місцевих заходах; організація змістовного дозвілля.

Співпраця в сучасних умовах бібліотечних установ із владними структурами набуває, зокрема, дещо іншого характеру. Нові соціально-економічні умови зумовили зміни в структурі керування та, у свою чергу, позначилися на запитах керівників і працівників органів влади різних рівнів. Насамперед це стосується правової, економічної інформації, матеріалів про вітчизняний і закордонний досвід організації управл-

інської праці, розвиток ринкових відносин, підприємницької діяльності, із соціальних, екологічних, історико-культурних та інших питань [18].

Для представників органів місцевого самоврядування та муніципальних службовців працівники бібліотеки готують аналітичні огляди, дайджести, тематичні добірки, де узагальнюється не тільки фактографічна інформація щодо життя місцевої спільноти, а й відомості про досвід розв'язання подібних проблем в інших регіонах країни та світу. Досить вдалим є надання інформації в режимі «запит – відповідь». Відбувається інформування фахівців, які працюють в управліннях культури, гуманітарної політики, в управліннях у справах молоді, сім'ї, спорту; надаються інформаційні списки відповідно до загальнодержавних програм тощо.

На сьогодні інформаційне обслуговування бібліотечними установами здійснюється у двох основних режимах – поточне інформування та довідкове обслуговування; режим «запит – відповідь».

Поточне інформування дає користувачеві змогу бути в курсі змін у законодавстві, економіці, культурному житті, задовольняти свої професійні та особисті потреби. Здійснюватися поточне інформування може за допомогою таких форм інформаційної роботи, як списки, виставки нових надходжень, дні інформації, дні фахівця, бібліографічні огляди літератури, надання регулярної інформації індивідуальним / колективним користувачам за заявленими темами [18].

Довідкове обслуговування в режимі «запит – відповідь» передбачає в кожному випадку необхідність вирішувати конкретне професійне завдання або особисту проблему. Воно передбачає підготовку окремих бібліографічних довідок, фактографічної або текстової інформації з використанням ксерокопій з різних документальних джерел, які поступово накопичуються в конволютах³⁰ за окремими темами [18]. Найбільш цікаві довідки зберігаються в архіві виконаних довідок.

Основними видами інформування, що застосовуються в бібліотеках, є масове, колективне (групове) та індивідуальне.

Масове інформування ведеться за допомогою різноманітних форм як у самій бібліотеці, так і за її межами. Воно включає: випуск інформаційних бюлетенів; підготовку інформаційних матеріалів для місцевої преси, теле- та радіопередач; організацію виставок-переглядів; здійснення оглядів літератури; проведення днів інформації тощо.

³⁰ Конволюти, або зшитки – самостійні друквані чи рукописні видання, об'єднані в одній палітурці.

Колективне (групове) інформування – розраховано, головним чином, на місцеве керівництво, працівників освіти, культури, фахівців народного господарства. Метою є задоволення інформаційних запитів, що пов'язані з виробничою та громадською діяльністю [18]. Здебільшого потрібна вузькогалузева інформація, підготовка якої потребує висококваліфікованої й копінткої праці.

Індивідуальне інформування – здійснюється для користувачів, які потребують регулярного оповіщення про нову літературу за визначеною темою.

Для колективного та індивідуального інформування велике значення має постійно діючий зворотний зв'язок з абонентом. Зазвичай застосовуються такі форми зворотного зв'язку: анкета щодо використання інформаційних матеріалів; контрольна карта; співбесіда з абонентом або особою, відповідальною за колективне інформування.

Варто згадати про таку форму масового інформування, як виставки. Виставки, завдяки різноманітності свого читацького призначення, часу дії та місцезнаходження, забезпечують оперативне й багатопланове інформування широкого загалу користувачів. Щоб виставка привернула увагу відвідувача, вона має викликати емоції, зацікавленість, бажання ознайомитися з представленими документами. Назви для експозицій треба підбирати нетрадиційні, короткі, що легко запам'ятовуються. Доповненням до книжкової виставки (у рамках комплексного заходу) можуть також бути цикли тематичних полиць, інформаційні перегляди, бесіди, огляди рекомендаційних покажчиків та інші масові форми.

У зв'язку з пандемією (коронавірус) бібліотеки вдаються до організації електронних виставок. Зокрема, на сайті НБУВ ми можемо відвідати електронну виставку «Теорія держави і права в системі юридичних наук. Тематична виставка Універсального підсобного фонду Відділу комплексного бібліотечного обслуговування». Зокрема, дізнаємося, що «теорія держави і права – це фундаментальна юридична наука, що досліджує основні загальні закономірності виникнення, функціонування та розвитку держави й права, а також узагальнює та систематизує методологію пізнання правових явищ і юридичну техніку. Стан і значення теорії держави й права в системі юридичних наук визначається насамперед предметом її досліджень і функціями, які вона виконує» [19]. На електронній виставці представлено ряд книжок, які можуть допомогти розібратися в цій галузі (з коротким описом кожної).

Ще у 2001 р. в Указі Президента України (на той час Л. Кучми) «Про Національну програму правової освіти населення» було зазначено,

що «становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення.

Потребують вирішення на державному рівні питання дальшого розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян у одержанні знань про право. Це може бути забезпечено, насамперед, шляхом удосконалення правової освіти населення.

...3 метою розвитку правової освіти населення місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції вживають заходів до розширення мережі спеціалізованих навчальних закладів, бібліотек, збільшення кількості друкованих та аудіо-візуальних засобів масової інформації правового спрямування» [14].

Однак завдання Національної програми, зокрема «створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки; забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації; вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері», зазнали втілення в життя значно пізніше.

У 2011 р. Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення (постійно діючий дорадчий орган при Міністерстві юстиції) прийняла (20 травня 2011 р.) Рекомендації «Співпраця закладів культури з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями щодо організації правової освіти населення». У Рекомендаціях зазначається, що «на сучасному етапі розвитку українського суспільства у громадян підвищується інтерес до отримання правових знань. Органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, науковими і навчальними установами, закладами культури вживаються заходи з метою найповнішого задоволення цього інтересу.

Для значної частини громадян характерні незнання законів і методів захисту своїх прав. Це властиво в першу чергу молодому поколінню і є однією з причин порушення прав людини в економічній, соціальній, політичній, культурній і інших сферах. Незнання людиною своїх прав і невиконання обов'язків є однією із суттєвих перешкод на шляху проведення демократичних перетворень.

Побудова правової держави і громадянського суспільства в більшості залежить від рівня організації правової обізнаності в галузі прав і свобод людини, форм і методів їх захисту.

...Суттєву роль у реалізації правової освіти відіграють бібліотеки. Бібліотека – це фундамент освіти і самоосвіти, що забезпечує потреби навчально-виховного процесу в усіх його ланках. Оскільки однією з основних функцій бібліотеки є інформаційно-освітня, то й правовій освіті відведено значне місце.

Робота бібліотечних закладів створює умови для підвищення правових знань громадян, а отже, формування поведінки, що відповідає критеріям моральності та законності» [16].

Указом Президента України № 361/2017 [15] 2018 р. оголошено Роком реалізації правопросвітницького проєкту «Я маю право» з метою формування в суспільстві правової культури та правової свідомості, сприяння підвищення рівня знань і поінформованості громадян щодо реалізації та захисту своїх прав, гарантованих Конституцією й законами України в різних сферах життя.

З бібліотеками починають більш активно співпрацювати центри з надання безоплатної правової допомоги; безпосередньо на базі бібліотек створюються центри з надання безкоштовної юридичної допомоги (зокрема, вторинної юридичної). Наприклад, Бердичівський центр з надання безоплатної правової допомоги активно співпрацює з бібліотеками міста. На базі Бердичівської центральної міської бібліотеки для працівників цієї галузі було проведено практичний правоосвітній семінар. На думку інтегратора місцевого центру О. Сікорської, побудова ефективної та продуктивної співпраці є запорукою популяризації юридичної культури та надання безоплатної правової допомоги в процесі реалізації конституційних прав і свобод серед різних груп територіальної громади [1]. Під час зустрічі присутні домовилися сприяти населенню в доступі до джерел офіційної правової інформації – шляхом використання правової бази даних «Законодавство України», глобальної мережі «Інтернет» та забезпечити роботу онлайн-консультування через систему скайп-зв'язку. Також бути інформаційним орієнтиром і перенаправляти громадян до центру для отримання правової допомоги.

Подібна зустріч відбулася і в Хмельницькій області – на базі Хмельницької ОУНБ ім. М. Островського. На зустріч було запрошено представників Хмельницького місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а також хмельницьких обласних громадських організацій «Подільська права ліга», «Центр правового захисту» і юридичної клініки Хмельницького університету управління та права [2].

На базі читального залу ОННБ в Одесі 20 квітня 2022 р. відбулася перша зустріч у рамках програми інформаційно-контактного центру

правової допомоги, що здійснює ОННБ у співпраці з Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області. Завідувача довідково-інформаційного відділу М. Житник наголосила, що «нині, в умовах воєнного стану, ця діяльність двох інституцій набуває нового сенсу. У громадян виникає багато складних питань щодо знання і тлумачення нових законів, урегулювання правових відносин тощо. Тому вкрай важливою є постійна робота інформаційно-контактного центру з надання правових консультацій саме в бібліотеці, де є можливість не тільки отримати необхідну правову консультацію від фахівця, а і звернутися до тематичної літератури та інтернет-джерел» [9].

Окрему увагу консультант приділив темам комунального господарювання та правам працюючих громадян у період воєнного стану. Запрошені на зустріч відвідувачі цікавилися питаннями правових основ надання статусу внутрішньо переміщеним особам і вимушеним переселенцям, можливості та порядку отримання соціальних виплат, гуманітарної допомоги малозабезпеченим категоріям населення тощо.

На базі бібліотек можна отримати безоплатну правову допомогу дистанційно. Зокрема, у Волинській державній обласній універсальній науковій бібліотеці ім. О. Пчілки діє центр з надання такої допомоги. Жителі Нововолинської громади можуть скористатися послугами юристів, звернувшись до Нововолинської центральної міської бібліотеки. Працівники установи допоможуть зв'язатися з фахівцями з Луцька, поставити їм запитання й отримати відповідь в онлайн-режимі. Онлайн-прийом осіб проводиться в певний день тижня згідно з графіком, який щокварталу оновлюють [6].

У Києві відкрито Правобережне київське бюро правової допомоги, яке працює в приміщенні Центральної спеціалізованої бібліотеки для сліпих ім. Островського [20]. Бюро обслуговує всіх киян і гостей столиці. Раніше в приміщенні Центральної спеціалізованої бібліотеки для сліпих працювала дистанційна точка доступу до безоплатної правової допомоги. Однак «у зв'язку з істотним збільшенням звернень і було прийнято рішення про відкриття бюро правової допомоги в приміщенні бібліотеки», зазначив в. о. керівника Правобережного київського бюро правової допомоги Є. Рибак.

Правобережний київський місцевий центр з надання БВПД співпрацює зі столичними бібліотеками вже давно. Впроваджується спільний проект «Агенти справедливості» – коли працівники бібліотек перенаправляють відвідувачів до фахівців системи БПД.

Понад 10 років існує Центр правової інформації Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого (створено у 2009 р. з метою розширення

можливостей вільного доступу громадян до інформації правового характеру шляхом повного розкриття фонду юридичної літератури та надання користувачам доступу до електронних ресурсів правового змісту) [10].

Фонд друкованих видань Центру правової інформації містить понад 5 тис. пр. книжкових видань і близько 50 назв періодичних видань, представлених у відкритому доступі. Постійно оновлюються виставки нових надходжень, які експонуються в центрі та доступні в електронному вигляді на сайті бібліотеки. Постійні користувачі центру мають можливість замовити послугу з індивідуального інформування про нові надходження літератури.

Користувачам центру надається безкоштовний доступ до таких електронних інформаційних ресурсів:

- офіційних порталів органів влади – Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України;
- інформаційно-правових систем – «Законодавство України», «ЛІГА:ЗАКОН»;
- публікацій електронного наукового фахового видання «Форум права» 2018 р. № 5 і 2019 р. № 1 (є можливість переглянути інші номери на вебсайті журналу) тощо.

Пріоритетним напрямом діяльності центру є консультаційні та довідково-інформаційні послуги: 2 тис. консультацій і понад 1 тис. 800 тематичних довідок щорічно надаються користувачам з використанням електронних ресурсів бібліотеки та відкритих інтернет-ресурсів.

При Центрі правової інформації з 2009 р. працює громадська приймальня – створена за сприяння Всеукраїнської спеціальної колегії з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю з метою надання безоплатної юридичної допомоги населенню. За час існування приймальні понад 2,5 тис. осіб отримали юридичні консультації фахівців інформаційно-юридичної служби «Альфа» з питань житлового, сімейного, цивільного, земельного права, проблем спадкування, нарахування пенсій.

Як структурний підрозділ при Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського створено Національну юридичну бібліотеку (далі – НЮБ). НЮБ забезпечує акумуляцію та ефективне використання документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що містять правову інформацію, а також інші ресурси інформації, суміжні за своєю змістовною основою з правовими, що сприяють удосконаленню правотворчої діяльності в Україні, вивченню громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції.

Пріоритетними напрямками діяльності НЮБ є сприяння утвердженню й розвитку національної правової традиції, розширення доступу до правових інформаційних ресурсів усім категоріям громадян, ефективне використання цих ресурсів у практиці суспільного життя з метою розвитку демократичних основ державного керування та демократизації українського суспільства.

Серед замовників інформаційно-аналітичної продукції НЮБ – найвищі та регіональні управлінські структури, наукові установи, громадські організації. НЮБ випускає бюлетені «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності», «Влада для громадян», «Громадська думка про правотворення», «Безпека підприємництва», «Економічна діяльність: нові орієнтири і ризики» та інші спеціальні видання згідно з потребами замовників.

Висновки. Бібліотеки всіма своїми формами й методами роботи мають сприяти та сприяють, як ми бачимо з викладеного вище, розвитку правової освіти населення. Саме тому серед пріоритетних напрямів діяльності бібліотек є інформаційна взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування. Працівники бібліотек здійснюють аналітичне опрацювання накопичених матеріалів і видають власну друковану продукцію: бюлетені, дайджести, інформаційні досьє, експрес-інформації про рішення місцевої влади, нові соціальні пільги, поради безробітним тощо. У своїх добірках і рекомендаціях, за необхідності, використовують посилання на інтернет-ресурси державних органів влади.

У бібліотеках створюються повнотекстові бази даних розпоряджень облдержадміністрацій і рішень рад народних депутатів. Ці бази даних представлено на вебсторінках бібліотек і регіональних вебсерверах. Користувач має можливість ознайомитися з нормативно-правовими актами, які приймаються різними за рівнем загальнодержавними владними органами, а також документами місцевих управлінських структур і будь-якою іншою інформацією про життєдіяльність відповідної території (місцевий бюджет, податки, власність, соціальний захист малозабезпечених верств населення, транспортне забезпечення, матеріально-технічні ресурси, статистичні дані тощо).

Список бібліографічних посилань

1. Бердичівський центр з надання безоплатної правової допомоги активно співпрацює з бібліотеками Бердичева. *Безоплатна правова допомога : вебсайт*. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/mistsevyj-tsentrnadannya-a>

bezoplatnoyi-vtorynnoyi-pravovoyi-dopomogy-aktyvno-spivpratsyuyezbibliotekamy-berdycheva

2. Бібліотека як консультаційний пункт з надання безоплатної правової допомоги. *Центрально-Західне міжрегіон. упр. М-ва юстиції (м. Хмельницький)*. 2016. 16 лют. URL: <https://justice-km.gov.ua/news/view/2195-biblioteka-yak-konsul-taciyinyi-punkt-z-nadannya-bezoplatnoji-pravovoji-dopomogi>

3. Блажкевич А. Видавнича діяльність провідних та обласних наукових бібліотек України. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 43. С. 476–487. <https://doi.org/10.15407/np.43.476>

4. Бояринова О. Оранжерейний комплекс чи місце інновацій? *day.kyiv.ua*. 2017. 3 листоп. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/ukrayinska-suchasna-biblioteka>

5. Гейман Н. Чому наше майбутнє залежить від читання. *Litcentr : вебсайт*. URL: <https://litcentr.in.ua/blog/2015-03-10-20>

6. Дистанційну безоплатну правову допомогу можна отримати на базі бібліотеки. *Нововолинська міськрада : вебсайт*. 2021. 15.04. URL: <https://nov-rada.gov.ua/2021/04/15/sered-posluh-bibliotek-dystantsijna-bezoplatna-pravova-dopomoha>

7. Долбенко Т. Місце бібліотек в системі інформаційних комунікацій. *Бібліотека XXI ст.: перспективи та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 квіт. 2015 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, каф. книгознавства і бібліотекознавства*. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. 237 с.

8. Іванова Н., Пестрецова О. Удосконалення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек у системі стратегічних комунікацій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 105–116. <https://doi.org/10.15407/np.58.105>

9. Інформаційно-контактний центр правової допомоги. *Одеська нац. наук. б-ка : офіц. вебсайт*. 2022. 21.04. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3669

10. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://nlu.org.ua/article.php?id=34>

11. Омельчук М. Бібліотека – центр правової освіти населення. *Б-ка в системі соціалізації особистості та соц. розвитку громад : матеріали обл. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький : ПП Стрихар А. М., 2019. 184 с.*

12. Пестрецова О. Інформаційно-правове обслуговування в діяльності бібліотеки як соціально-комунікаційного центру : автореф. дис. ... канд. із соц. комунікацій. Київ, 2019.

13. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 7. Ст. 45.

14. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовт. 2001 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001?find=1&text=%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5#Text>

15. Про оголошення в Україні 2018 року Роком реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!» : Указ Президента України від 14 листоп. 2017 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2017#Text>

16. Співпраця закладів культури з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями щодо організації правової освіти населення : рекомендації від 20.05.2011. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001721-11?find=1&text=%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5#Text>

17. Сучасна бібліотека – ресурс для розвитку громади. *UPLAN : вебпортал*. 2019. 30 верес. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/suchasna-biblioteka-resurs-dlia-rozvytku-hromady>

18. Сучасний інформаційний потенціал бібліотеки : методичні поради / Центральна міська бібліотека ім. Б. Антоненка-Давидовича ; уклад. О. П. Дудка. Ромни, 2017. 38 с.

19. Теорія держави і права в системі юридичних наук. Тематична виставка Універсального підсобного фонду Відділу комплексного бібліотечного обслуговування. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського : вебсайт*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5850>

20. У Печерському районі Києва відкрито бюро правової допомоги. *М-во юстиції України : вебсайт*. 2019. 06.11. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/u-pecherskomu-rayoni-kieva-vidkrito-byuro-pravovoi-dopomogi>

References

1. Berdychivskiy tsentr z nadannia bezoplatnoi pravovoi dopomohy aktyvno spivpratsiuiie z bibliotekamy Berdycheva [The Berdychiv Center for Free Legal Aid is actively working with Berdychiv libraries]. *Bezoplatna pravova dopomoha: vebsait – Free Legal Aid: website* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/mistsevyj-tsentri-z-nadannya-bezoplatnoyi-vtorynnoyi-pravovoyi-dopomogy-aktyvno-spivpratsyuye-z-bibliotekamy-berdycheva>
2. Biblioteka yak konsultatsiinyi punkt z nadannia bezoplatnoi pravovoi dopomohy [Library as a consultation point for free legal aid]. *Tsentralno-Zakhidne mizhrehionalne upravlinnia Ministerstva yustytzii (m. Khmelnytskyi) – Central-Western Interregional Department of the Ministry of Justice (Khmelnyskyi)*. 2016. 16 Feb [in Ukrainian]. Retrieved from <https://justice-km.gov.ua/news/view/2195-biblioteka-yak-konsul-tacyinyi-punkt-z-nadannya-bezoplatnoji-pravovoji-dopomogi>
3. Blazhkevych, A. (2016). Vydavnycha diialnist providnykh ta oblasnykh naukovykh bibliotek Ukrainy [Publishing activity of leading and regional scientific libraries of Ukraine]. *Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 43, 476–487 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.43.476>
4. Boiarynova, O. (2017). Oranzhereinyi kompleks chy mistse innovatsii? [Greenhouse complex or place of innovations?]. *day.kyiv.ua*. 2017. 3 October [in Ukrainian]. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/ukrayinska-suchasna-biblioteka>
5. Heiman, N. Chomu nashe maibutnie zalezhyt vid chytannia [Why our future depends on reading]. *Litcentr: website* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://litcentr.in.ua/blog/2015-03-10-20>
6. Dystantsiinu bezoplatnu pravovu dopomohu mozna otrymaty na bazi biblioteky [Remote free legal aid is available at the library]. *Novovolynska miska rada: vebsait – Novovolynsk City Council: website*. 2021. 15.04 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nov-rada.gov.ua/2021/04/15/sered-posluh-bibliotek-dystantsijna-bezoplatna-pravova-dopomoha>
7. Dolbenko, T. (2015). Mistse bibliotek v systemi informatsiinykh komunikatsii [The place of libraries in the system of information communications]. *Biblioteka XXI st.: perspektyvy ta innovatsii: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 23 kvitnia 2015 r.) – Library of the 21st century: Perspectives and Innovations: Proceedings of the All-Ukrainian*

Scientific and Practical Conference (Kyiv, April 23, 2015). Kyiv: Vydavnychy tsestr KNUKiM [in Ukrainian].

8. Ivanova, N. (2020). Udoshonalennia informatsiino-pravovoho obsluhovuvannia korystuvachiv bibliotek u systemi stratehichnykh komunikatsii [Improving of information and legal services for library users in the system of strategic communications]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 58, 105–116 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.58.105>

9. Informatsiino-kontaktnyi tsestr pravovoi dopomohy [Legal Contact Information and Contact Center]. *Odeska natsionalna naukova biblioteka: ofitsiyniy vebsait – Odesa National Scientific Library: official website*. 2022. 21.04 [in Ukrainian]. Retrieved from http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3669

10. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho: vebsait – Yaroslav the Wise National Library of Ukraine: website [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nlu.org.ua/article.php?id=34>

11. Omelchuk, M. (2019). Biblioteka – tsestr pravovoi osvity naselennia [The library is a center of legal education for population]. *Biblioteka v systemi sotsializatsii osobystosti ta sotsalnoho rozvytku hromad: materialy oblasnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Khmelnytskyi, 25 veres. 2019 r.) – Library in the System of Personality Socialization and Social Development of Communities: Proceedings of the Regional Scientific and Practical Conference (Khmelnytskyi, September 25, 2019)*. (pp. 71–75). Khmelnytskyi [in Ukrainian].

12. Pestretsova, O. (2019). Informatsiino-pravove obsluhovuvannia v diialnosti biblioteki yak sotsialno-komunikatsiinoho tsestru [Information and legal services in libraries activities as a social and communication center]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy “Pro biblioteki i bibliotechnu spravu” [Law of Ukraine “On Libraries and Librarianship”]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1995. No. 7. 45 [in Ukrainian].

14. Pro Natsionalnu prohramu pravovoi osvity naselennia: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18 zhovtnia 2001 r. [Decree of the President of Ukraine of October 18, 2001 “On the National Program of Legal Education of the Population”]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001?find=1&text=%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5#Text>

15. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 lystop. 2017 r. “Pro oholoshennia v Ukraini 2018 roku Rokom realizatsii pravoprosvitnytskoho proektu Ia maiu

pravo!” [Decree of the President of Ukraine “On announcing in Ukraine 2018 the Year of implementation of the legal education project I have the right!” from November 14, 2017]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2017#Text>

16. Rekomendatsii vid 20.05.2011 “Spivpratsia zakladiv kultury z mistsevymy orhanamy vykonavchoi vlady, orhanamy mistsevoho samovriaduvannya, hromadskymy orhanizatsiiamy shchodo orhanizatsii pravovoi osvity naselennia” [Recommendations from 20.05.2011 “Cooperation of cultural institutions with local executive bodies, local governments, public organizations on the organization of legal education of the population”]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001721-11?find=1&text=%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5#Text>

17. Suchasna biblioteka – resurs dlia rozvytku hromady [A modern library is a resource for community development]. *UPLAN: webportal*. 2019. September 30 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://uplan.org.ua/analytics/suchasna-biblioteka-resurs-dlia-rozvytku-hromady>

18. Dudka, O. P. (Ed.). (2017). Suchasnyi informatsiinyi potentsial biblioteki: metodychni porady [Modern information potential of library: methodical advice]. Romney [in Ukrainian].

19. Teoriia derzhavy i prava v systemi yurydychnykh nauk. Tematychna vystavka Universalnogo pidsobnoho fondu Viddilu kompleksnoho bibliotechnoho obsluhovuvannya [The theory of state and law in the system of legal sciences. Thematic exhibition of the Universal Auxiliary Fund of the Department of Integrated Library Services]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho: vebsait – V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: website* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/node/5850>

20. U Pecherskomu raioni Kyieva vidkryto biuro pravovoi dopomohy [A legal aid office has been opened in the Pechersk district of Kyiv]. *Ministerstvo yustytzii Ukrainy: vebsait – Ministry of Justice of Ukraine: website*. 2019. 06.11 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/news/ministry/u-pecherskomu-rayoni-kieva-vidkryto-byuro-pravovoi-dopomogi>

Стаття надійшла до редакції 28.04.2022.

Yuliia Shlapak,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: dewchonka.77@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1191-3847>

Libraries as Communication Centers: Social and Legal Information

Libraries – especially in the last decade – are changing their activities, becoming communication centers in the community. Libraries today are not just book collections, they are becoming information and resource platforms with a mandatory book and newspaper, and magazine fund.

The library offers access to information resources belonging to other subjects of the information space, including those presented on the Internet; creates electronic information resources (databases, collections of digitized documents, websites and web portals) located behind its physical walls. The modern library is becoming a hub that concentrates and distributes information flows.

Many libraries have demonstrated a powerful innovative potential, in particular, they have become centers for business and legal information, culture centers, organizational platforms for local communities.

Building the rule of law and civil society largely depends on the level of organization of legal awareness in the field of human rights and freedoms, forms and methods of their protection. Libraries play a significant role in the implementation of legal education. Library is the precondition for education and self-education. One of the main library functions is to promote information and education, therefore, legal education is given a significant place. The work of library institutions creates conditions for improving citizens' legal knowledge, and hence helps to shape their behavior to meet the criteria of morality and legality.

Centers for free legal aid are starting to cooperate more actively with libraries; free legal aid centers are being set up directly on the basis of libraries. Building effective and productive cooperation is the key to promoting legal culture and providing free legal aid in the implementation of constitutional rights and freedoms among various groups of the territorial community.

Keywords: libraries, communication centers, information center, information service, current information, legal aid centers.